

D O O R M A R I E K O E N E N

Eerbiedwaardig zijn ze als werk van mensenhanden uit het grijs verleden, oer-oude monumenten, die de eeuwen weerstonden, aller-primitiefst beeldhouwwerk, mysterieus als zielsuiging, vorm van denken en voelen der volken uit de ochtend der tijden.

Hun algemene naam is megalieten, onderscheiden in dolmens, stenen tafelen door andere stenen gedragen, waarschijnlijk offeraltaren der Druïden; menhirs, de stenen, die rechtstandig, met de voet in de grond, op zich zelf staan, verspreid en meestal eenzaam midden in het veld; cromlech is een verzamelnaam voor deze menhirs, wanneer ze in kringen of regelmatige rijen zijn geplaatst. Ook als tumulus worden ze aangetroffen, opeenhopingen, kleine heuvels van stenen van geringer afmeting.

Voor al in het zuiden van het Bretonse schiereiland, dat we hier met z'n oorspronkelijke keltische naam Breiz-Izel noemen, zijn de megalieten talrijk, inzonderheid langs de kust en op de eilandjes van de golf van Morbihan, die archipel van zoveel grotere, kleinere en allerkleinste eilandjes als er dagen in het jaar zijn.

Deze streek van Breiz-Izel was dan ook blijkbaar het vroegst bewoond, en wel door een bevolking van zeevaarders, die het tot een belangrijke beschaving hadden gebracht. Hoe konden ze anders monumenten oprichten zo reusachtig, dat zelfs de brokstukken er van verbazing en ontzag wekken? In de XVIIIde eeuw door de bliksem in vieren geslagen, ligt daar, op de landpunt bij het onaanzienlijk kusthaventje Locmariaquer, de Steen van de Fee: de Men-er-Hroëck, — een monoliet van o.g. 5 meter doorsnede, die minstens 23 meter hoog was en 200.000 kilo woog. Een erezuil dus, die de obelisk van Luxor in afmetingen overtrof. Hadden niet achthonderd mannen een heel jaar nodig enkel om de obelisk van Fontana bij het Vaticaan op te richten, die toch nog minder hoog en zwaar is?

Links naast de bouwval van de Men-er-Hroëck,

staat bij Locmariaquer de Dol-ar-Marc'hadourien, de Tafel der Koopliden, gelukkig nog ongeschonden, een prachtige dolmen — hoe massaal ook — toch sierlijk van bouw en lijn. Hij dekt een soort crypte, waarheen een overdekte gang leidt. Aan het hoofdeinde wordt de tafel gedragen door een kegelvormige menhir, waarin raadselachtige beeldschrijfftekens zijn gebeiteld. — Volgens de volks-overlevering zou Cesar van het antieke bolwerk Dariorigum, dat zich hier aan de kust verhief, de zeeslag hebben gadegeslagen tussen zijn Latijnen en de Veneten, de bewoners van Morbihan en de eilanden, die den wereldveroveraar verwoed de toegang tot hun rijk grondgebied wilden versperren. Ook willen deze verhalen, dat het niet de bliksem was, maar Cesar, die, na de zege der Latijnen de Men-er-Hroëck in stukken sloeg, om mét het symbool van hun grootheid het fiere volk zelf symbolisch te vernietigen. Daarna zou de overweldiger zich voldaan te rusten hebben gelegd onder de Dol-ar-Marc'hadourien, waar de roemruchte kooplieden van Morbihan eeuwenlang offers lieten opdragen aan hun goden en beschermers.

Behalve nog andere merkwaardige dolmens en menhirs bleef in deze kuststreek ook een tumulus bewaard, de Mane-er-H'roëck, de berg der Fee, die 12 meter hoog is en bestaat uit een opeenstapeling van dorre stenen, boven een grafkelder. Bij de opgang van het voetpad, dat er heen leidt, liggen twee menhirs omvergeworpen en verbrijzeld. Op l'île aux Moines, het aloude Izena, een der schilderachtige eilandjes van deze stralende en kleurrijke archipel, bevindt zich, op een heuvel, de Cromlech van Kergonan, menhirs in een kring geschaard, zo plechtig in hun hoge vereenzaming, alsof daar een raad van godheden, betoverd en tot steen geworden, voor eeuwig verdiept blijft in hun laatste overpeinzing. Meer dan één bewoner van Izena hoorde deze stenen reuzen 's nachts met elkaar spreken over dingen ouder dan de tijden, en elkaar noemen met namen van zo vreemde

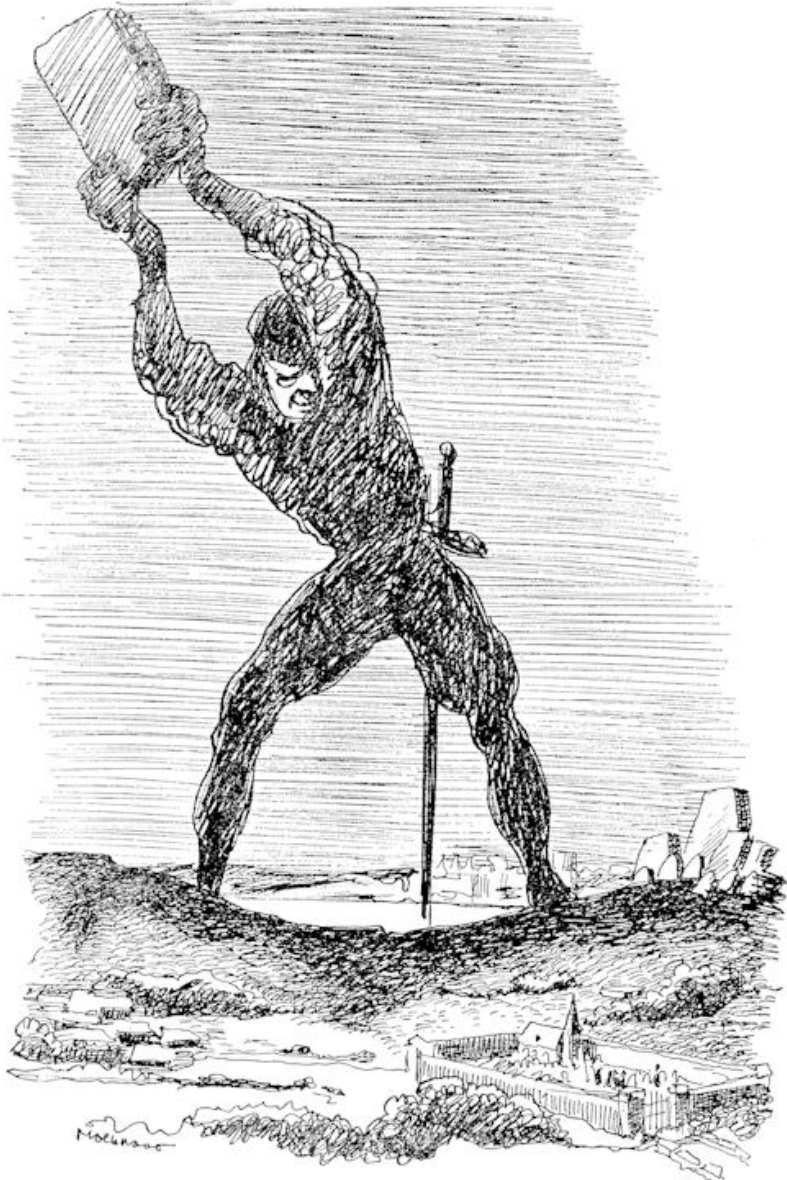
klank, dat geen mens ter wereld ze nog kan onthouden.

Merkwaardig bovenal echter zijn de drie Cromlechvelden bij Carnac (in het Bretons: Kerrec of „oord der stenen“). Hier staan tussen erica en gaspeldoorn de stenen in rijen achter elkaar, elke rij ruim een kilometer lang, elke steen één tot twee meter hoog, ruw en onbehouwen, maar alle met de punt in de grond geplaat. De drie „alignementen“ die er overbleven, zijn waarschijnlijk de resten van één enkel onoverzienbaar Cromlech-veld, waarvan de menhirs thans nog hier en daar zelfs in de zij- of achtergevels staan gemetseld van de huizen, die zich indrongen op hun gewijde grond. Meer dan zestienhonderd menhirs zijn er in het geheel nog over van de minstens vijf duizend, die hier weleer in het gelid stonden. Zij, die bleven, staan daar zo sprekend en indrukwekkend in hun rijen geschaard, dat ze doen denken aan een tempel het Opperwezen toegewijd. Of is het een dodenstad?

Kleine stenen bijlen, hangers van jaspis, kralen van turkoois en ivoor, werden zoals elders bij de alleenstaande menhirs, ook aan hun voet opgedolven. — Het best zijn de Cromlechs van Carnac te overzien van de tumulus St. Michel, genoemd naar de kapel op z'n top, den Aartsengel toegewijd. Deze stenen-heuvel is twaalf meter hoog en honderd twintig meter lang. Hij dekt een grote grafkelder, opgebouwd van granietblokken.

Onvergankelijk lijken deze herinneringstekens van de nijvere en rijke bevolking, die hier lang voor onze jaartelling tinmijnen heeft ontgonnen, jaarlijks een machtige vloot uitzond om de kostbare delfstof in de havens der Wereldzee, Carthago, Tyrus, te ruilen tegen de voortbrengselen van dat weelderige zuiden. Dezelfde ondernemende Veneten, die aan de Golf van Morhiban de stad Vannes stichtten, en aan wie Venetië het ontstaan dankt hun rusten uitgangspunt aan de Adriatische zee.

Maar immers ook niet onmogelijk is in dit land van mysterie en droom, wat de bewoners van Carnac voor zeker aannemen: dat de Stenen van hun Cromlechs eigenlijk heidense soldaten waren, die hun parochie-patroon Sint-Cornely achtervolgden. Opgejaagd vluchtte de man Gods voor heel een leger, dat hem op de hielen zat. Maar aan de rand van de zee hield het water hem tegen. Nergens een schip of een schuilplaats. Toen heeft hij zich met opgeheven handen omgewend naar z'n

De reus Ranou gooide een steen tussen oude vrouwen.

vijanden, die in ditzelfde ogenblik in steen veranderd werden.

Te verwonderen is 't niet, dat de Heilige Stenen van Breiz-Izel, geheimzinnig als ze daar staan, met sagen en legenden zijn omweven.

Meer dan een van de menhirs werd door een reus daar neergeworpen, — zoals de Spil en de Klos, die bij Plouedern vlak naast elkaar staan, een geschenk van den reus Gargantua en zijn vrouw. De reus Rannou gooide een steen tussen oude vrouwen, die op het kerkhof van Guimaec, in de buurt van zijn kasteel Trevez, van hem stonden kwaad te spreken. En weer was 't Gargantua die bij het balspel met z'n slagplank uit Leon de ene menhir na de andere wierp naar het graafschap Cornouaille in Finistère, alle menhirs die nog in Cornouaille verspreid staan. Zo heeft de reus zich gewroken omdat... de boeren van Cornouaille hem

op z'n doorreis pannekoeken hadden voorgezet, en geen heerlijk wildbraad zoals de bewoners van Leon!

Bij menigen menhir dansen te middernacht de feeën in de maneschijn. Erger maken het de korrigans, de dwergen van Breiz-Izel, die den nachtelijken voorbijganger in hun kring slepen, zodat hij met hen mede moet dansen, om en om, in wervende vaart, tot hij dood neervalt in het heidekruid. Want de korrigans zijn bang voor dieven en rovers. In hun onderaardse steden aan de voet van de menhirs, hebben ze immers hun ontzaglijke rijkdommen in schatkamers opgestapeld.

Ook de Boze begroef hier en daar schatten onder de menhirs, zoals in „de Drievoet van den Duivel”, dicht bij Lourn. De drie menhirs daar, onderling op een kilometer afstand van elkaar, zijn in een gelijkzijdige driehoek geplaatst. Juist in het midden van deze driehoek ligt de schat verborgen, waarnaar zovelen reeds hebben gedolven, zonder hem ooit te vinden. Het juiste midden van dit vlak is dan ook moeilijk te bepalen.

Er is in het land van Morbihan, bij Guern, een menhir, die op een ineengedoken reus lijkt, met het hoofd tussen de schouders gebukt, een echte verschoppeling. Luister naar z'n geschiedenis:

De molenaar van Sint-Salomon wilde zo graag een muur om z'n appelboomgaard bouwen. De Boze bood zich als metselaar aan. Geen penning werkloos hoefde de molenaar hem te betalen, mits hij hem z'n dochter tot vrouw zou geven. — „Goed,” zei de molenaar, „als de muur tenminste klaar is vóór de haan de eerste maal kraait.” — Het werk vlotte prachtig. Reuzestenen gebruikte de Boze voor z'n bouw, en die waren vlug samengevoegd. Nog drie, nog twee blokken, en de muur zou kant en klaar zijn! — Maar de molenaarsdochter was allesbehalve gesteld op zo'n bruidegom, en vond raad. Heel handig stak ze den haan met de kop in een emmer water, zodat hij van angst opeens heel hard begon te kraaien — juist toen de Boze de laatste steen aan z'n muur wilde metselen. Zó woedend was de metselaar, dat hij die laatste steen een schop gaf en een stoot, die hem een uur ver deed wegstuiven en schuw van schrik en angst ineenduiken, waar hij neerviel. Voor immer stond het merk van de klauwen en van de bokspoot van den metselaar in z'n flanken gegrift.

Ook aan de Cromlech Lestigrou in Finistère aan de kust, is de duivel niet vreemd. Want juist hier maakte hij 't Maria Magdalena immers zo lastig, toen ze op Breiz-Izel geland was. Om haar de weg te versperren, liep hij in kringen om haar heen. Gelukkig had ze juist haar voorschoot vol kiezelstenen geraapt. Steen na steen gooide ze haar belager na, terwijl hij van angst recht-toe recht-aan terugliep naar de kust, om er zich achter de rotsen te verschuilen. Hield de stenenregen een ogenblik op, dan vatte hij weer moed, en begon haar opnieuw in de weg te lopen. Tot ze hem weer en nog eens begon te bekogelen. Haar kiezelstenen

zijn, waar ze neervielen, tot menhirs gegroeid, die daar nog in rijen staan recht van de heuvel af tot de kustrotsen.

Na de reuzen, de feeën, de korrigans, de Boze en Maria Magdalena, kwamen de koningen naar Breiz-Izel. Het eerst van allen Conan Meriadeck.

Deze prins der Britten van overzee kwam met een groot gevolg en vele helden naar Breiz-Izel oversteken, streed er tegen de Saksers, die er zoals in zijn geboorteland de inheemse bevolking wilden onderwerpen en verdringen.

Conan Meriadeck en zijn helden versloegen de Saksers in een grote veldslag. De bewoners van Breiz-Izel waren hem zó dankbaar, dat ze hem tot hun koning uitriepen. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Emerick-met-het-grote-schild. Deze nieuwe koning van Breiz-Izel wenste voor zijn vader en voor het krijgsvolk gevallen in de strijd tegen de Saksers een onvergankelijk gedenkteken op te richten. Maar hij noch z'n mannen wisten, wat ter wereld eigenlijk hecht en duurzaam genoeg was, om helden als deze te eren. Want hout vermolmt, bomen sterven, rivieren slibben dicht, steen verweert, zeeën verzanden, en zelfs sterren verdwijnen voor immer voor het oog der mensen.

„Vraag Merlin den Tovenaar om raad,” zei Oeter-met-de-scherpe-lans, de tweede zoon van Conan Meriadeck.

Merlin de Tovenaar was de grote weldoener van Emerick en Oeter, had steeds hun rechten verdedigd tegen belagers en verraders en hun altijd weer de juiste weg en de reddende uitkomst gewezen. Liever zouden ze hem als voorman in hun rijksraad hebben opgenomen. Maar ze eerbiedigden zijn wens om alleen te zijn, diep teruggetrokken in het woud Broceliande, dat toentertijd heel het midden van Breiz-Izel besloeg.

Omdat het thans echter een heel bijzonder geval gold, togen Emerick-met-het-grote-schild en Oeter-met-de-scherpe-lans, op weg, en vonden na dagenlang zoeken en omzwerven door het oerwoud, eindelijk Merlin den Tovenaar in de holle boomstam, die hem tot woning diende.

„Zeker,” antwoordde de wijze man op hun vraag, „er bestaan stenen die nooit vergaan. Oneindig veel ouder zijn ze dan de wereld zelf. Vóór de schepping bestonden ze reeds, want ze zijn voortgekomen uit het diepste van de chaos. Zelfs het vuur van de Laatste Oordeelsdag zal geen vat op hen hebben.”

„Wijs ons, waar we ze vinden kunnen, die stenen uit het diepste van de chaos,” vroeg koning Emerick. „Want enkel wat vóór alle tijden bestond en tot na alle tijden zal duren, is waard de nagedachtenis te eren van onze helden.”

„De stenen, die ik bedoel, Meriadeck's zonen, staan op de hoogste berg van Ierland in een kring geschaard.”

„Zee en land liggen tussen Ierland en Breiz-Izel. Maar ik zweer bij mijn vlekkeloos schild, dat de stenen van voor-de-wereld en tot-na-de-tijd het

Malmant

„Een dure eed zweert koning Emerick!” waarschuwde Merlin de Tovenaar hem.

47

slagveld waar de helden vielen, zullen bewaken in rijen en kringen.”

„Een dure eed zweert koning Emerick!” waarschuwde Merlin de Tovenaar hem. „Niemand is het ooit gelukt de stenen van voor-de-wereld en tot-na-

de-tijd een duimbreed van hun plaats te bewegen. Maar ere den koning, die zijn voorganger en diens helden en helpers eert! Daarom wil ik de mannen vergezellen en de weg wijzen, die koning Emerick-met-het-grote-schild zal uitzenden op de stenen

van de hoogste berg op Ierland te halen."

Zo verliet Merlin de Tovenaar dan toch weer de eenzaamheid van het woud Broceliande. Hij scheep- te zich in met Prins Oeter en de vijftienduizend sterkste mannen van Breiz-Izel, door koning Emerick uitgezonden op een schip van reusachtige af- metingen, om de stenen uit Ierland naar zijn rijk te brengen.

Merlin stond aan het roer, de mannen roeiden, en als een meeuw scheerde het schip de zee over. Toen klommen de vijftienduizend achter Oeter-met- de-scherpe-lans en Merlin den Tovenaar de hoogste berg van Ierland op, naar de Stenen uit de Chaos. De vijftienduizend sterkste mannen van Breiz-Izel grepen, duwden, stootten, wrikten echter vergeefs aan de reuzengevaarten, die daar bewegeloos en geweldig in hun geheimzinnige wijde kring stonden geschaard.

„Wat te doen?" vroeg Prins Oeter radeloos aan Merlin.

Merlin de Tovenaar had achteraf gestaan aan de rand van de bergtop om de aanloop der vijftien- duizend van Breiz-Izel op de roerloze chaos-stenen gade te slaan, een gewemel van schaduwen om de macht der eeuwigheid heen. — Hij gaf Oeter geen antwoord, maar haalde uit de plooiën van zijn mantel een kleine ivoren harp te voorschijn, die hij altijd en overal bij zich droeg. Z'n vingers gleden over de snaren en ontlokten er zulke liefelijke tonen aan, een droomzang zó meeslepend, dat de man- nen van Breiz-Izel er stil van werden. Ze waren allerminst verwonderd, toen de Stenen zich van hun plaats verhieven, voortbewogen om Merlin de To- venaar te volgen, terwijl hij voortspelend op zijn kleine harp, de berg afdaalde naar het strand. Daar stonden de Stenen nu aan de rand der zee, en de mannen van Breiz-Izel scheepten zich in, sprake- loos bij het wonder dat ze aanschouwden, en vol vertrouwen dat Merlin ook verder zou helpen.

En zowaar, terwijl zij het schip wegroeiden van de oever, stelde Merlin zich opnieuw bij het roer, liet de vingers over de snaren glijden — en met de ronde koppen vooruit stortten de stenen van vóór- de-wereld en na-de-tijd zich in zee. Meegesleept door het droomlied zwommen ze het schip na tot de kust van Breiz-Izel.

Dit zijn de menhirs, die zich in het rijk van koning Emerick in kringen en rijen schaarden tot eeuwige nagedachtenis aan de helden, maar die ook hier en daar verdwaalden op eenzame plaatsen bij de weg, waarlangs Merlin met zijn harp in het woud Broceliande terugkeerde.

Merlin — de laatste der Druïden van Breiz-Izel.

Na hem kwamen de Heiligen. Niet ver van Dinan aan de Noordkust staat een menhir die Sint-Samson heet en die de ingang van de hel verspert. Op zekere dag wilde de Boze de Steen opzij schuiven, om die ingang zó breed te maken, dat hij hier de mensen bij troepen tegelijk kon binnenhalen.

Maar Samson, de man Gods, riep Sint-Michaël te hulp, en met hun beiden, aartsengel en heilige,

zetten ze de steen zo, dat er maar een heel enge spleet bleef, waar haast geen enkele ziel meer doorheen kon de eeuwige duisternis in. Dit is dus een van de menhirs, veroverd door de heiligen, die aan Breiz-Izel de Blijde Boodschap van Christus brachten.

Zéér vele, zo niet de meeste van de mysterieuze oude Stenen van Breiz-Izel zijn gekerstend tegelijk met de bewoners zelf. Ze dragen het kruis in top, of in voorhoofd of borst gebeiteld. In enkele ook staat Christus in eigen gedaante gebeeldhouwd of tafere- len uit zijn leven en zijn bitter lijden. Maar al dragen de Stenen ook niet het merkteken van den Verlosser, — geen bewoner van Breiz-Izel zal hen voorbijgaan zonder een kruis te maken of een schietgebed te prevelen. Er schemert iets om hun oer-ouderdom heen, van wat er, hem aangeboren van z'n aartsvaderen, ook nog voortleeft in z'n eigen ziel. Vergroeid zijn ze met de grond en één met de sfeer van Breiz-Izel zoals hij en de zijnen er mee vergroeid en mee één zijn, van aver tot aver. Daarom is 't begrijpelijk, dat dit volk van droom, verbeelding en kinderlijk geloof, z'n Stenen beziel- waant met een eigen leven. Ze groeien of krimpen in, ze wenden en keren zich, ze gaan van hun plaats weg en komen er terug. Vooral in de Kerst- nacht ontwaken ze, om te worden wie ze eigenlijk zijn. Dan gaan ze hun dorst lessen aan de zee of aan een meer nabije beek. Raadgevers zijn ze, en beschermers. Genezen kunnen ze, rijk maken, de toekomst voorspellen, huwelijken tot stand brengen. Maar ze willen geëerbiedigd worden en wreken zich vreselijk op de onverlaten, die hen vernielen of omverwerpen.

Lang nog bleef het gebruik der heidense voor- ouders voortleven om hun zoenoffers op te dragen, geldstukken, geboterd brood, geweven stof, wim- pels of linten. Lang nog trokken de bewoners van sommige dorpen processiegewijze naar hun menhir, gekerstend of niet. Hier en daar danst de jeugd er nog in ringelreien omheen, en bijna overal wordt het Sint-Jansvuur aan zijn voet of in z'n nabijheid ontstoken, zoals in de oertijd het vuur van de mid- zomernacht.

Dicht bij de woeste kust van Cornouaille met haar grillige rotsen en spelonken, zijn bij eb onder de zeespiegel, klaar en blauw als vloeibaar saffier, platte stenen zichtbaar, dolmens, die de zeelui hou- den voor de offeraltaren van de verzonken stad Is. Tot het einde der vorige eeuw begaf zich de herder der naaste parochie jaarlijks naar deze overblijf- selen van Koning Gralon's trotse stad, om op een dezer gekerstende Druïdentafels het zoen- en dank- offer der Heilige Mis op te dragen. Dan wemelde het in de baai van visserspinken met driekantige roodbruine zeilen, die de roeiboort van den offeraar volgden. Want alle kustbewoners wilden met hem mee Kyrië Eleison zingen, om Gods zegen af te smeken over zee en land van hun dierbaar en al- lerschoonst Breiz-Izel, dat zichzelf moge blijven en gezegend zijn.

